

Professor Lous' artikelsamling

Professor Lous havde; da jeg mødte ham på Medicinsk Historisk Museum, som det hed dengang i 1992, allerede været tilknyttet museet i flere år. Det var det år, hvor vi vandt EM i fodbold og stemte nej til Maastricht traktaten. Det var brandåret, hvor Odd Fellow Palæet, Slotskirken og Proviantgården gik op i flammer¹. Uvurderlige gamle bygninger, der lå mindre end et stenkast fra det lige så gamle museum.



Medicinsk Museion i København foto: fra <https://www.museion.ku.dk/>

Museet selv havde til huse i en statelig bygning fra 1700tallet. En del af den såkaldte Frederiksstad. Gammelt hospital med undervisning og tilhørende auditorium, hvor man i stedets ungdom afholdt offentlige dissektioner. Mod mindre betaling kunne man komme ind og se, hvordan kommende læger undersøgte de døde.

¹ <https://www.danskkulturarv.dk/dr/brand-i-odd-fellow-pal%C3%A6et/>

Det var i de år, hvor læger og kirurger fusionerede fagene. Tidligere havde alle skarpe indgreb hørt til under barberfaget. De havde jo de skarpe redskaber i forvejen. Nu førte man så de to grene sammen og forenede den erfaring og viden, som begge brancher havde akkumuleret gennem århundrede.

Helt så langt rakte den dengang ældre professor Lous' personlige erfaring dog ikke tilbage, men alligevel lykkedes det ham ved det her korte møde, at lægge et historisk lys over nogle af fagets rigtig alvorlige udfordringer. Det er måske ikke for meget at tale om nogle dæmoner, der til stadighed råder over dele af hans fag. Det sidste får dog stå for min egen regning.

Det møde, jeg fortæller om her, fandt sted i en lille dunkel korridor, der leder ind til museets gamle auditorie, det anatomiske teater, hvor mørke træbænke trapper sig opad som i et klassisk amfiteater. Her falder lyset stadig ind ad de store vinduer i auditoriets modsatte side. Et lysindfald der har gjort det let at følge med i hvad der foregik på dissektionsbordet i halvcirkelens center.



Forelæsningsalen eller "Det anatomiske teater". Der har været godt lysindfald og fint overblik fra tilskuerrækkerne når de offentlige dissektioner fandt sted. Foto fra <https://www.museion.ku.dk/>

Man har set muskler, knogler, organer og scenestrøg. Set afløbet hvor kropsvæskerne drev ned og samledes i en spand. Lugten fra de bakterielle nedbrydningsprodukter, har været tung på sommerdage, når publikum har betragtet hænderne på *le dissecteur*, mens han førte skalpellen gennem en inflammmeret lever, eller åbnede et kranie med sav og mejsel for at skabe adgang til en tumor eller absces.

Nå, men den aldrende professor Lous stod altså der i korridoren med en stabel artikler, den dag da jeg i 1992 løb på ham.

Som jeg erindrer ham, præsenterede han sig som ekspert i giftstoffer. Siden har jeg dog erfaret, at hans ekspertise har været langt mere omfattende. Jeg var på det tidspunkt endelig vendt tilbage til det her miljø af medicinsk og videnskabelige kompetencer, som jeg har beundret så meget siden min helt grønne ungdom, og som jeg havde måtte sige farvel til i henved et tiår, hvor jeg havde tjent mine penge som ufaglært. Alt sammen som følge af en ikke diagnosticeret lidelse, som jeg biksede med. Nå men jeg fortaber mig. Det var professor Lous' artikelsamling vi kom fra.

Det var artikler, der spændte over en lang årrække. Måske de første var fra 1920'erne og de seneste var næsten dagsaktuelle. Artikler der brik for brik lagde et puslespil og opbyggede en argumentrække, der til sidst tvang globale multinationale koncerner til at ændre deres produkter. Artikler der dokumenterede, at man i henved et århundrede har spredt et giftstof så effektivt og systematisk, at dets tilstedeværelse kan påvises udover hele planeten, i en grad så stoffet i dag betragtes som en af de mest betydende enkeltkilder til miljøsygdomme².

Stoffet professor Lous' artikelsamling handlede om var bly. Metallet der har været kendt og efterstræbt siden oldtiden. Det gamle Roms slaver har arbejdet og er blevet forgiftede i de spanske blyminer³, så man har kendt til blys giftighed siden oldtiden. Bly har ikke desto mindre spillet en central rolle op gennem historien, hvor det har været brugt til så forskelligartede formål som tilsætning til vin, ansigtspudder og vandrør. Den sidste anvendelsesform har fundet sted langt op i 1900-tallets slutning, og der er den dag i dag formentlig mange kilometer blyrørføring rundt om i verden, som stadig venter på at blive skiftet ud.

Jeg husker ikke de enkelte artikler i professor Lous' samling, men en af dem kan meget vel have omhandlet den oprindelige introduktion af idéen om at tilsætte bly til benzin, fordi det reducerede det problem man oplevede med motorbanken i bilerne. I den oprindelige artikel omtales bly og idéen om at tilsætte det til bilernes brændstof angiveligt som "A gift of God". Det skulle vise sig, at der nok mere var tale om en af Lucifers hadegaver til mennesket.

En senere artikel fra samlingen kunne have været *The Public Health Controversy over Leaded Gasoline During during the 1920s* af David Rosner & Gerald Markowitz Journal fra 1985 der slår fast, at man allerede i 1920'erne var bekymrede på grund af blys giftvirkninger⁴. En professor A. M. Stimson skrev således allerede i 1922, at tilsætningen af bly til benzin ville udgøre en alvorlig trussel mod folkesundheden. Det kan i øvrigt tilføjes, at samme effekt på motorerne kunne have været opnået ved tilsætning af metanol, men muligheden blev valgt fra formentlig baseret på produktionsmæssige, patentmæssige eller økonomiske argumenter.

² <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/lead-poisoning-and-health>

³ <https://maarloew.com/index.php/2025/02/24/bly-og-intelligens-i-det-gamle-rom/>

⁴ <https://eclass.uniwa.gr/modules/document/file.php/EEE195/2023-2024/4aithylo-Lead/A%20%27gift%20of%20God%20The%20public%20health%20controversy%20over%20leaded%20gasoline%20during%20the%201920s..pdf>

Der stod jeg så i 1992 og modtog professor Lous' artikelsamling på Medicinsk Historisk Museum, som det hed. Det var dengang, hvor jeg også stiftede nærmere bekendtskab med den ungarske læge Ignaz Semmelweis⁵, der i 1847 påviste at barselsfeber kunne forebygges ved at lægerne vaskede hænder efter de havde fortaget dissektioner og før de foretog undersøgelser på fødende kvinder på hospitalets barselsgang. Den Semmelweis der, på trods af hans epokegørende opdagelse eller måske netop på grund af denne, døde ukendt på en af samtidens galeanstalter. Foragtet og udstødt af sine fagfæller fordi han havde afdækket en malpraksis med dødelige konsekvenser for talrige patienter. Hvorfor har man reageret sådan?

Men tilbage til 1992, hvor der netop et par år tidligere var publiceret resultater fra to danske undersøgelser af sammenhængen mellem skolebørns præstationer i skolen og indholdet af bly i prøver fra dem. Det blev skelsættende resultater, der blev væsentlige for, at bly blev endeligt udfaset fra benzinen i Danmark i 1994⁶. Nogle af undersøgelserne foregik på Amager hvor bly fra flytrafikken fra den nærliggende Kastrup Lufthavn føjede sig til blyet fra den øvrige bytrafik i lokalmiljøet.

Det kan derfor med stor sandsynlighed have været to danske epokegørende artikler, der har været mellem de senest publicerede i professor Lous' artikelsamling nemlig: *Lead Exposure and Cognitive Function in Danish School Children* – Forfattere: P. Grandjean, P. Schwartz og O. Weihe – Udgivelsesår: 1988 i *Acta Paediatrica Scandinavica* og *Environmental Lead Burden in Danish Schoolchildren: Relation to Neuropsychological Performance* – Forfattere: J. Bjerregaard, A. Sørensen, I. Frandsen mv. – Udgivelsesår: 1990 i *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*.

Der var imidlertid en lang række artikler i de år, som netop havde fokus på de skadevirkninger som bly har på børns kognitive færdigheder og adfærd. Alt sammen noget der fortsat har min højeste opmærksomhed al den stund jeg kender flere, der dengang voksede op i et af de undersøgte miljøer og lever med tilstande, som får en til at tænke på disse undersøgelser.

Noget af det der undrede og fortsat forundrer mig ved de beskrevne sager omkring af følgerne bly og manglende håndvask er den kollegiale reaktion. Jeg har noteret mig dette reaktionsmønster i forbindelse med andre lignede sager f.eks. afdækning af sammenhængen mellem hjerneskader og brug af organiske opløsningsmidler, misdannelser som følge af Thalidomid og de helbredsskadelige effekter der er knyttet til PFOS og PFOA. Det er som om, at der skal kæmpes til sidste argument og endnu længere. Ofte bliver det til en personlige hetz mod ophavsmændene. Denne træghed er en begrædelig del af den lægevidenskabelige udvikling. Et fænomen der kan iagttages igen og igen. Et fænomen, som jeg har valgt at kalde Semmelweis effekten, efter lægen der påpegede, at det gør en forskel at vaske hænder efter dissektion. Et fænomen som hver gang jeg møder det, får mig til at tænke på professor Lous' artikelsamling.

⁵ <https://maarloew.com/index.php/2022/04/19/haandhygiejnens-fader-semmelweis/>

⁶ <https://www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2003/87-7972-388-8/html/kap09.htm>

Johan Per Lous (25. juli 1914 til 28. marts 1998) - fra Den Danske Lægestand 2000:

†**Lous, Per** Johan, f 25 juli 14 i Kbh, † 28 marts 98 (F: revisor Carl Theodor L. og Minna Uhlig). ~ 8 febr 41 i Kbh læge Karen L. – St 33 V Borgerdyd, cand V 41, speciall 52 (klinisk kemi og laboratorieteknik), dr med 55. – Febr 41-jan 42 turnus Bispebjerg Hosp afd B og A, marts 42 vikar kand Rigshosp psyk afd, sept 42 Dr Louise Børnehosp, okt 42 assist Finseninst med poliklin, marts 44 kand Kbh Kommnehosp afd VII, jan 45 sst afd II, marts 45 Blegdamshosp, maj 46 Rigshosp børneafd, nov 46 vidensk assist Kbh Univ biokem inst, juni 51 heldagsassist Finseninst og Radiumstat central-lab, jan 52 lab kons Sundby Hosp, juli 54 lab læge Bispebjerg Hosp, april 56 overl sst centrallab, fra aug 83 privat Rungsted Kyst. – Sagkyndig rådsg i klin kemi og lab tekn Sundhedsst 66-83, kons Med-hist Museum fra 89. – Prof i klin kemi Kbh Univ juni 71-juni 75, klin lektor i klin kemi sst sept 75-aug 83. – Vikar assist Centralstat Tub Bekæmp juni-juli 48 og juli 49, assist sst lab marts-nov 52, dir WHO-postgrad courses in clin chem i Danmark og i ulande 64-90; censorsuppl i biokemi Kbh Univ 54, censor sst nov 63. – Studierejser England 50 og 55 (klin biokemi), Japan og USA 79 (arb med og klin kemi). – Forf af: Kvantitative, kemiske barbitursyrestudier hos mennesker (disp 55); Quality assurance in clinical chemistry and hematology. A practical guide, 1988; medforf af: Education and training for clinical chemistry, 1977 (sm M. Rubin); red af: Yngre Læger i Ugeskr Læger 1947-52; tidsskr art om biokem, socialmed og faglige emner. – Medl repr FAYL 41-46, næstform sst 43-47, med repr DADL 43-47, medl Indenrigs-min turnusudv 43-53, landsudv 45-47, best Med Selsk Kbh 46-52 og 64-70, medl best Dansk Selsk for Klin Kemi og Klin Fysiol 56-59, form sst 61-65, medl best Selsk for Teor og Anvendt Terapi 59-64, form sst 62-63, medl best FaoKK 59-62, medl forskningskom Dansk Med Selsk 65-68, medl best sst 69-75, Hosplabskolen i Kbh 67-83, cheflæge Bispebjerg Hosp 76-79; pres sect of clin chem, Int Union of Pure and Applied Chem 75-77; deltaget i kongr og symposier vedr biokemi, fysiolog, klin kemi og hæmatol. – Æresmedl Dansk Selsk

